

6) Bible svatováclavská ani české katolické bible 18. a 19. století nejsou samostatné překlady, ale spíše revize a úpravy starších znění. To svědčí o staleté kontinuitě českého biblického překladu, jehož podoba se podstatněji měnila až během 20. století.

Výhledy

Pro komplexní filologický popis českých katolických biblí 18. a 19. století by bylo třeba ještě: 1) zahrnout další vydání z tohoto období a porovnat více biblických veršů; 2) podrobněji dokumentovat dodržování dobové mluvnické a pravopisné kodifikace; 3) speciálně popsat vliv německého překladu Vulgáty od J. F. Allioliho, ke kterému se někteří redaktoři přiznávají; 4) prozkoumat možný vliv řeckého znění Nového zákona.

Sk 13,49: *I rozsúvalo se slovo Páně po vsi krajině* (Bor).

Josef Bartoň

K problému sekundárního (nepřímého) tlumočení v moderním českém biblickém překladu*

The issue of secondary (indirect) interpretation in modern Czech Bible translation

Abstract: This paper focuses on selected aspects of the issue of the secondary translation (i.e. indirect translation, or "second hand" translation). In the long history of the Czech Bible, this phenomenon played an important role particularly in earlier times (translations from the Vulgate), but surprisingly the problems that are associated with it also emerge in the case of several interpretations from more recent times and the present. Over the last thirty years two intermediated translations of the entire Bible have appeared (the Jehovah's Witnesses' Bible is translated from English and the Czech Jerusalem Bible from French), which did not avoid losses of, or distortions in, the original meaning. Other modern Czech Bible translations which are supposed to be primary interpretations (i.e. direct from the Greek-Semitic original) are beset with numerous subtle and less subtle issues that arise as a result of secondary translation. This secondariness either comes about either due to an excessive direct reliance upon an auxiliary model (e.g. the Vulgate or Neo-Vulgate), or the indirect automatic adoption of older solutions from texts that derived from a Latin source.

Keywords: Czech Bible translation; indirect translation; second-hand translation

PhDr. Josef Bartoň, Th.D., vědecký pracovník Kabinetu pro klasická studia Filozofického ústavu Akademie věd České republiky a odborný asistent Katedry biblických věd Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Jeho odborné zaměření tvoří filologie starých jazyků (řečtina, latina, staroslověnština), dějiny českého biblického překladu a český biblický styl (barton@ktf.cuni.cz).

Tento příspěvek se chce zastavit u některých aspektů problematiky sekundárního překladu, tj. překladu nepřímého, překladu z překladu. V dlouhých dějinách české bible sehrál tento fenomén významnou úlohu hlavně ve starší době, ale kupodivu se problémy s ním spojené vynořují i v případě některých tlumočení z doby nové a nejnovější.

Primární a sekundární předloha v české biblické překladové tradici

V kulturním kontextu střední a západní Evropy se našim předkům dostalo určitého nesamozřejmého privilegia osudu: v samých začátcích překládání biblického textu do obecně srozumitelného jazyka se totiž alespoň letmo setkali s tlumočením primárním, z originálních jazyků, bez latinského zprostředkování. Cyrilometodějské slovanské tlumočení Nového zákona bylo provedeno z řečtiny a také mezi nejstaršími památkami jazyka českého najdeme aspoň kratičké úryvky starozákonního textu, jež byly převedeny do češtiny přímo z hebrejštiny, a to členy židovské náboženské komunity.¹

* Studie vznikla v rámci projektu Centrum excelence GA ČR P401/12/G168 Historie a interpretace Bible.
¹ Tyto přípisky v hebrejských textech, jako např. proslulá glosa *toliko budi státý a neměj sa iné péci* (Joz 1,9), patří vůbec k nejstarším památkám souvislé české řeči (Roman JAKOBSON, *Řeč a písemnictví českých židů v době přemyslovské*, in: Ladislav Matějka (ed.), *Kulturní sborník ROK*, New York

Pomineme-li však tyto symbolické počátky, pak v Čechách a na Moravě samozřejmě (stejně jako ve většině evropských jazyků s vlastním písemnictvím rozvinutým ve středověkém období) po celý středověk vznikaly výlučně biblické překlady sekundární, ze zprostředkující latinské Vulgáty. V 16. století se i u nás probouzí zájem o původní biblické jazyky – plodem tohoto zájmu bylo dílo Jana Vartovského a zejména Kralická bible. Násilná pobělohorská rekatolizace pak v biblickém překládání (Bible svatováclavská) znamenala znovu návrat ke „katolické“ latinské vulgátní předloze, vyzdvižené předtím tridentským koncilem jakožto bezpečný text vhodný pro překlady do národních jazyků. Teprve 19. století přineslo několik jednotlivých nových překladatelských počínů pracujících více s řecko-semitskou původninou (zvláště překlad evangelií Františka Novotného z Luže,² celá bible Tomáše Draského,³ komentovaný Nový zákon Františka Sušila⁴), ovšem nejrozšířenější a oficiální text katolické bible (Bible svatojanská)⁵ se stále zásadně opírá o druhotnou latinskou předlohu. Ve 20. století se pak biblický překlad začíná rozvíjet s novou intenzitou a z řady důvodů právě počátek minulého století u nás znamená začátek moderního českého biblického překladu v pravém slova smyslu.⁶ Překladatelé mj. využívají nových poznatků textové kritiky a při své práci sahají po moderních edicích originálů (mnohem spolehlivějších, než jaké byly k dispozici v počátcích biblické textologie v 16. a 17. století). Katolíci v rámci církevní loajality zprvu ještě respektují kanonicky předepsanou Vulgátu, ale aspoň „stále přihlížejí“ k řeckému či hebrejskému originálu (ovšem už zakladatel moderního českého biblického překladu Jan L. Sýkora celkem otevřeně přiznává, že spíše „překládal z textu řeckého se stálým ohledem na text Vulgaty“).⁷ Nekatolíci pracují samozřejmě s originálem, počínajíc Františkem Žilkou, který byl na evangelické straně tvůrcem prvního moderního pře-

1957, s. 35–46, zde s. 40. Z moderní reflexe problematiky českých židovských glos viz především Robert DITTMANN, *K významu raných česko-židovských jazykových kontaktů v oblasti českých zemí pro diachronní bohemistiku*, Listy filologické 135, 2012, č. 3–4, s. 259–285 a TÝŽ, *Problém tzv. nejstarší české věty*, Bohemica Olomucensia (v tisku).

² *Pisma Svatého Nové Úmluvy Evangelium aneb Blažené Zvěstování od Svatého Matouše. Evangelium od svatého Marka. Evangelium od svatého Lukáše. Evangelium od svatého Jana*. Přeložil a variantes lectiones textus Graeci, aneb řeckého textu rozličné čtení způsoby veskrz přiložil František NOVOTNÝ Z LUŽE, kněz církevní, v Luštěnicích farář, v Praze a Mladé Boleslavi 1811.

³ *Výklad český (ne obšírný, však bezpečný) všech Písem svatých staré i nové Úmluvy z původních jazyků, ospravedlňující a vysvětlující obecný od církve svaté schválený a zvolený text latinské bible, ano i všeliké učení svaté katolické a apoštolské římské církve*. Kterýž oddává vlastenskému národu svému Tomáš DRASKÝ, I–V, Praha 1821–1832.

⁴ *Písmo svaté Nového zákona*. S výkladem Dr. Františka SUŠILA, I–VIII, Praha 1863–1872. Sušil v úvodu ke svému překladu píše: „Čeština v nejedné věci vlastnost řeckého jazyka mnohem lépe než jazyk latinský nápodobiti může... Tím způsobem jsme si tedy počínali, že jsme vsady vulgáty se drželi, latinu ale z textu řeckého vysvětlovali.“ (*Evangelium svatého Matouše*. Přeloženo a obšírně vyloženo od Dr. Františka SUŠILA, Praha 1871, s. 10).

⁵ Poslední vydání kompletu této bible: *Bibl česká čili Písmo Svaté Starého i Nového Zákona*. Podlé obecného latinského, od sv. církve římské schváleného výkladu přeložené, poznovu s pilností přehlednuté a výkladem opatřené, Praha 1888 (díl II.) – 1889 (díl I.).

⁶ K vymezení moderního českého biblického překladu v opozici vůči starší tradici srov. Josef BARTOŇ, *Století moderního českého biblického překladu (1909–2009)*, Listy filologické 133, 2010, č. 1–2, s. 53–77.

⁷ *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Část druhá: Apoštolář*. Přeložil Jan L. SÝKORA, Praha 1914, nečíslovaná strana po titulním listu.

kladu celého Nového zákona (1933).⁸ Prvním tlumočením z katolické strany, jež zcela bez obalu přiznává jako svou základní předlohu text řecký, je Nový zákon Pavla V. Škrabala (1948).⁹ Ten se už mohl opřít o papežskou encykliku *Divino afflante Spiritu* (1943), která přímo vybídla k překladům z originálních jazyků. Od té doby tedy nic nebrání tomu, aby překládání bible přímo z textů semitských a řeckých (v kvalitních edicích) patřilo v českém nekatolickém i katolickém prostředí k samozřejmému standardu.

Bible svědků Jehovových: sekundární překlad κατ' ἐξοχήν

V osmdesátých letech 20. století nicméně vzniká nová kompletní bible v češtině, jejíž tvůrci si zcela záměrně zvolili za předlohu nikoli originál, nýbrž anglický překlad. Tento český text vzešel z prostředí Náboženské společnosti svědků Jehovových (dále jen NSSJ) a poprvé se objevil ještě jako ilegální samizdat (jakožto nepovolená náboženská organizace byla NSSJ ze strany komunistického režimu poměrně tvrdě pronásledována). Novozákonní svazek nazvaný *Křesťanská řecká písma* z roku 1982¹⁰ následovaly čtyři díly starozákonní (Hebrejská písma), celek české bible byl kompletován vydáním posledního starozákonního svazku roku 1987. Po pádu komunistické moci vyšla výrazně revidovaná jednosvazková bible v roce 1991¹¹ už ve standardním knižním tisku, další (menší, ale viditelná) revize se realizovala ve vydání z roku 1999.¹² Anglojazyčná bible *New World Translation* (dále též NWT), která byla vzorem a vlastní předlohou pro tento český Překlad nového světa (dále též PNS),¹³ byla vypracována z podnětu amerického celosvětového ústředí NSSJ a publikována poprvé v šesti svazcích (postupně 1950–1960), od té doby pak vyšla v množství jednosvazkových edicí, přičemž text byl několikrát revidován (významnější revize proběhly v letech 1961, 1970, 1984). Podle NWT potom záhy vzniklo (a nadále vzniká) množství jinojazyčných verzí a čeština patří k deseti prvním jazykům s vlastní biblí tohoto typu.¹⁴ Svědkové Jehovovi jsou ve vydávání i šíření (většinou rozdáváním) svých

⁸ *Nový zákon*. Z řečtiny přeložil František ŽILKA, Praha 1933.

⁹ *Nový zákon*. Z původního textu přeložil a vyložil Dr. Pavel ŠKRABAL, Olomouc 1948. Řecká předloha je přímo zmíněna v podtitulu a otázka tlumočení z originálu se pak znovu vysvětluje v překladatelské předmluvě.

¹⁰ *Křesťanská řecká písma*, b. m. n., [1982].

¹¹ *Překlad nového světa Svatých písem*. Přeloženo z revidovaného anglického vydání z roku 1984, New York 1991.

¹² *Svaté Písmo. Překlad nového světa*. Přeloženo z revidovaného anglického vydání z roku 1984. Revidováno 1997, New York 1999. V pozdějších edicích (dosud poslední vydání je z roku 2002) došlo již jen k nepatrným redakčním úpravám.

¹³ Překladu nového světa souhrnně (včetně pozadí jeho vzniku, zmapování všech edicí, jazykových charakteristik a vztahů k jiným překladům) bude zasvěcena rozsáhlá kapitola v připravované monografii autora tohoto článku (monografie se věnuje českým novozákonním překladům vzniklým od počátku prací na Českém ekumenickém překladu – dále jen ČEP – do roku 1989). V této stati je zčásti využito výsledků analýz provedených při práci na monografii.

¹⁴ K roku 1992 platilo, že „úplná vydání vyšla v angličtině, češtině, dánštině, francouzštině, holandštině, italštině, japonštině, němčině, portugalsštině, slovenštině a španělštině („Celé Písmo je inspirováno Bohem a prospěšné“).“ Srov. vydání „*Celé Písmo je inspirováno Bohem a prospěšné*“, New York 1992, s. 331. V roce 2012 byl tento typ bible k dispozici už celkem v šedesáti třech jazycích plus ještě samotný Nový zákon v dalších čtyřiceti pěti jazycích.

bibli tradičně velmi aktivní, takže do dnešní doby je k dispozici už řada edicí českého Překlada nového světa.¹⁵ Český překlad (a jeho pozdější revize) vypracoval kolektiv, jehož členové se snaží (v souladu s územ celosvětové NSSJ a s instrukcemi ústředí) zůstat v anonymitě.¹⁶ O překladatelské skupině je nicméně možno aspoň obecně říci, že v ní byli lidé zběhlí v praktickém překládání z angličtiny (a dalších moderních jazyků) včetně nejméně jedné osoby vysokoškolsky vzdělané v anglistice a bohemistice, jeden z členů byl také v nějaké míře znalý hebrejštiny, jeden měl za sebou gymnázium s výukou latiny a řečtiny (ovšem řadu let před počátkem své účasti ve skupině).¹⁷ PNS chce být (stejně jako anglický NWT) překladem „studijního typu“, chce pokud možno zachovávat struktury originálu a uspokojit „ty, kdo touží po překladu, který odpovídá originálu téměř slovo od slova“.¹⁸

Není úkolem této stati předložit kompletní charakteristiku překladového textu, necháme tedy stranou, že PNS (v nápodobě svého vzoru a předlohy NWT) nese výrazné konkrétní rysy „konfesního překladu“ (nejen do komentářové části, ale někdy i přímo do překladového textu se promítají některé věroučné akcenty, přítomné jsou i další jasné signály distance od překladů užívaných ostatními církvemi, z nichž nejvýraznějším je vložení „rekonstruovaného“ božského jména *Jehova* i do mnoha míst novozákonních – jakožto protějšku řeckých označení κύριος, tj. pán, a θεός, Bůh). Svou pozornost redukuje jen na jeden typický okruh problémů, jehož sledování poslouží jako transparentní ukáзка možných úskalí překládání bible zprostředkovaně, „z druhé ruky“ – budeme se zabývat některými projevy **nestejnosti funkcí hodnot obdobných morfologických kategorií** v jazyce originálu, jazyce zprostředkujícím a jazyce výsledného textu. Obecně je totiž dost pravděpodobné, že se lapsy právě tohoto druhu u sekundárního překladu mohou objevit, zvláště pak u takového typu tlumočení, které by chtělo nějak výrazněji odrážet strukturu originálu (což je právě případ PNS). Pokud se současně extrémně pečlivě nepřihlíží k originálnímu znění (což bývá prakticky vyloučeno při nedostatečné kompetenci překladatelů v oboru originálního jazyka, případně při nekritickém lpění na autoritě zprostředkujícího textu – a obojí se zjevně projevilo ve skupině tvůrců PNS), v procesu dvojího překladu snadno dojde k nenahraditelné ztrátě či posunu části významu. Analýza vybraného vzorku novozákonních textů¹⁹ PNS 1982, 1991 a 1999²¹ odhalila tři výrazné typy chyb patřící do dané kategorie:²²

¹⁵ Vedle samizdatového pětidílného vydání z osmdesátých let existují tři knižní formy, v nichž Překlad nového světa vychází (odpovídají formátům a výpravou edicím východiskového anglického NWT i dalších jinojazyčných mutací): bible ve „standardním“ nejrozšířenějším menším příručím formátu (s komentujícími částmi v menším rozsahu), velkoformátová bible (s rozsáhlými komentáři, včetně hojných poznámek pod čarou), kapesní bible (bez komentářů). V tomto článku odkazujeme na následující vydání: PNS 1982 (samizdatový Nový zákon), revidované vydání PNS 1991 (standardní formát), vydání po menší revizi PNS 1999 (standardní formát), PNS 2000 (velká komentovaná bible).

¹⁶ Jména některých členů kolektivu ovšem zveřejnil ve svých pamětech Eduard SOBIČKA, *Kapitoly z dob totalitních*, Praha, samizdat 1994, s. 29–33.

¹⁷ Informace z osobních rozhovorů a korespondence (v letech 2005–2013) s pražskými členy NSSJ, především s Eduardem Sobičkou a Ondřejem Kadlecem, kteří se sami překládání aktivně účastnili.

¹⁸ Srov. rozsáhlý úvod v komentované velké bibli (PNS 2000, s. 6–12).

¹⁹ Analýza byla provedena na tomto základním vzorku: Mt 1,18–25; Mt 2,1–12; Mk 6,17–29; L 1,1–4; L 10,30–37; L 16,19–31; J 1,1–18; J 21,1–14; Sk 1,1–3; Sk 6,8–15; Sk 8,26–40; Sk 17,16–34; Ř 5,1–21; 1 Kor 15,1–19; Gal 1,11–24; Jk 2,14–26; 2; Zj 22,1–21 (236 versetů a cca 4200 českých slov). Jednotlivé konkrétní příklady, které dále uvádíme, byly (v zájmu lepší transparentnosti) většinou vybrány odjinud.

1. Vynechávání osobních zájmen v nominativu

Ta mívají v řeckém originále výrazně příznakovou funkci (podobně jako v češtině), překladatelé pracující s anglickým textem však měli zjevně tendenci chápat je jako pouhý formant spoluurčující příslušné slovesné kategorie a v českém textu je nereflektovat. V revizi překladu (PNS 1991) pak tento trend ještě výrazně posílil. Příklady:

Mt 28,5: PNS 1982 *Nebojte se* (Μη φοβεῖσθε ὑμεῖς – NWT *Do not YOU²² be fearful* – ŠKR a ČEP *Vy se nebojte*);

J 15,26: PNS 1982 *pomocník, kterého vám pošlu od Otce* (ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς – NWT *the helper ... that I will send YOU from the Father* – ŠKR *Utěšitel, kterého já vám pošlu od Otce* – ČEP *Přímluvce, kterého vám pošlu od Otce*);

J 13,33: PNS 1982 *Kam já jdu, vy nemůžete přijít* – PNS 1991 *Kam jdu, nemůžete přijít* (Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν – NWT *Where I go YOU cannot come* – ŠKR *Kam jdu já, nemůžete přijíti vy* – ČEP *Kam já odcházím, vy nemůžete přijít*);

J 13,6: PNS 1982 *Pane, ty mi umýváš nohy?* – PNS 1991 *Pane, umýváš mi nohy?* (Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; – NWT *Lord, are you washing my feet?* – ŠKR *Pane, ty mi chceš mýti nohy?* – ČEP *Pane, ty mi chceš mýt nohy?*);

Mt 5,14: PNS 1982 *Vy jste světlo světa* – PNS 1991 *Jste světlo světa* (Ὑμεῖς ἐστέ τὸ φῶς τοῦ κόσμου – NWT *YOU are the light of the world* – ŠKR a ČEP *Vy jste světlo světa*);

Mt 2,8: PNS 1982 *abych také já šel a vzdal mu poctu* – PNS 1991 *abych také šel a vzdal mu poctu* (ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ – NWT *that I too may go and do it obeisance* – ŠKR *abych se mu šel poklonit i já* – ČEP *abych i já přišel a poklonil se mu*).

2. Nápadné modální zabarvení v českých překladových protějšcích řeckého futura

Řecké futurum (které má z hlediska voluntativní modality v zásadě obdobnou funkci jako futurum české, tj. může vyjadřovat jemné modální zabarvení ve smyslu *hodlat, mít v úmyslu*) je v prvních osobách promítáno do českého PNS často pomocí konstrukce

²⁰ Jak bude patrné z příkladů, některá řešení podléhají (systémovému) vývoji v jednotlivých edicích. Zdá se, že prvotní samizdatové vydání PNS 1982 bylo poněkud nezávislejší na anglické NWT, přinejmenším v tom smyslu, že do něj více pronikla česká překladová tradice (stopy jiných českých překladů jsou celkem zřetelné). Revidovaná vydání (PNS 1991 a PNS 1999) vykazují obecnou tendenci většího přiblížení anglickému NWT. Je-li v příkladech uvedeno pouze znění PNS 1982, znamená to, že revidovaná vydání PNS 1991 a 1999 text nezměnily; uvádí-li se jen znění PNS 1982 a PNS 1991, pak text PNS 1999 zůstává shodný s PNS 1991.

²¹ V příkladech týkajících se PNS je řecký text uváděn v edici Westcott-Hort (poprvé 1881), kterou použili jako svou předlohu tvůrci anglického NWT (text citují dle *The Kingdom Interlinear Translation of the Greek Scriptures*, New York 1969); NWT je text New World Translation po revizi z roku 1984 (v daných ukázkách shodný se starší verzí NWT publikovanou tamtéž); ŠKR je Škrabalův Nový zákon (1948); ČEP je první vydání Nového zákona v rámci komentované edice (evangeliář 1973; apoštolář 1978).

²² Zájmeno „you“ vysázené velkými literami signalizuje v edicích NWT plurálový význam.

chtít + inf., která vyjadřuje velmi důrazné specifické modální zabarvení (nepochybně pod mechanickým vlivem anglického *will*, protože překladatelé patrně považovali pro první osoby za standardně bezpříznakové schéma s pomocným slovesem *shall*). Velké rozšíření této konstrukce zaznamenáváme teprve v textu po velké revizi (PNS 1991), naopak malá revize (PNS 1999) tento lapsus odstraňuje. Příklady:

J 15,26: PNS 1982 *pomocník, kterého vám pošlu od Otce* – PNS 1991 *pomocník, kterého vám chci poslat od Otce* – PNS 1999 *pomocník, kterého vám pošlu od Otce* (ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς – NWT *the helper ... that I will send YOU from the Father* – ŠKR *Utěšitel, kterého já vám pošlu od Otce* – ČEP *Přímluvce, kterého vám pošlu od Otce*);

Mt 16,18: PNS 1982 *a na té skále postavím svůj sbor* – PNS 1991 *a na této skále chci vystavět svůj sbor* – PNS 1999 *a na tomto skalním masivu vystavím svůj sbor* (καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν – NWT *and on this rock-mass I will build my congregation* – ŠKR *a na té skále zbuduji svou církev* – ČEP *ta skála, na které zbuduji svou církev*);

Mt 16,19: PNS 1982 *Dám ti klíče nebeského království* – PNS 1991 *Chci ti dát klíče nebeského království* – PNS 1999 *Dám ti klíče nebeského království* (δῶσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν – NWT *I will give you the keys of the kingdom of the heavens* – ŠKR *Tobě dám klíče nebeského království* – ČEP *Dám ti klíče království nebeského*).

3. Časté zdůrazňování inchoativnosti v českých překladových protějšcích řeckého imperfekta

Řecké imperfektum může v některých kontextech nést inchoativní zabarvení (podobně jako české minulé formy nedokonavých sloves). Tvůrci anglického NWT v místech, v nichž měli za to, že se příznak inchoativnosti vyskytuje, zhusta použili konstrukci s tvarem *began*, jež pak bývá do PNS mechanicky převáděna českým silně příznakovým schématem *začít* + inf. Tato řešení se objevují v malé míře již po první revizi (PNS 1991), znatelně se pak rozšiřují po revizi druhé (PNS 1999). Příklady:

Mt 16,7: PNS 1982 *Proto mezi sebou uvažovali a řekli* – PNS 1991 *Proto mezi sebou začali uvažovat, a řekli* – 1999 *Proto mezi sebou začali uvažovat, a říkali* (οἱ δὲ διελογίζοντο ἕν ἑαυτοῖς λέγοντες – NWT *So they began to reason among themselves, saying* – ŠKR *Ale oni uvažovali mezi sebou a řekli* – ČEP *Oni však u sebe uvažovali*);

L 23,48: PNS 1982 *zástupy ... odcházely a bily se v prsa* – PNS 1991 *zástupy ... vracely se a bily se v prsa* – PNS 1999 *zástupy ... se začaly vracet a bily se v prsa* (οἱ... ὄχλοι ... ὑπίπτοντες τὰ στήθη ὑπέστρεφον – NWT *the crowds ... began to return, beating their breasts* – ŠKR *zástup ... vracel se a bil se v prsa* – ČEP *ti ... v celých zástupech ... odcházeli bijíce se v prsa*).

Nahlédnutí do novozákonních textů PNS ukázalo některé problémy, jaké se mohou objevit vinou nepřímého, zprostředkovaného překládání. PNS je ovšem přece jen možno

pokládat za krajní případ – do značné míry je totiž vlastně pozdním plodem vzešlým z historického, dnes již většinou překonaného diskurzu v přístupu k překládání biblického textu, vymezeného hlavně výraznou konfesijností. Ta se v NSSJ projevuje právě ve vysoké formální autoritě anglojazyčného NWT, který je už proto, že vznikl na zadání a pod přímým dohledem celosvětového brooklynského ústředí, považován členy této organizace jaksí automaticky za text vzorný a spolehlivý – do té míry, že při převádění do dalších jazyků celkem ani není pocítována potřeba proces překladu korigovat soustavnou prací s originálem. Obdobnou silnou „konfesní“ roli měl např. v době lutherské reformace německý překlad Lutherův, z něhož se tlumočilo do některých „nových“ jazyků,²³ nemluvě o vysoké autoritě, jakou mezi katolíky po řadu staletí až do nedávné doby požívala latinská Vulgáta protežovaná tridentským koncilem.

Česká Jeruzalémská bible: „nepřímý a srovnávací překlad“

Avšak ani na širším teritoriu moderního českého tlumočení bible, v textech dnes každodenně užívaných v „tradičních“ církvích (včetně těch největších, jako je katolická, československá evangelická a československá husitská), kupodivu nejsou naznačená úskalí sekundárního překládání něčím úplně raritním. Přitom je snad možno ponechat stranou jeden biblický překlad provedený taktéž z anglické předlohy, starozákonní část „parafrázované“ bible *Slovo na cestu* (novozákonní část byla převedena z řečtiny),²⁴ protože tento typ dosti výrazně „volného“ tlumočení byl samými autory v zásadě určen jen pro první seznámení čtenářů s biblickým poselstvím a ve snaze usnadnit porozumění komplikovanějším pasážím se někdy nevyhýbá vkročit do hájemství skutečné parafráze.²⁵ V nedávné době ovšem byla publikována česká verze katolické tzv. Jeruzalémské bible (jednosvazkový komplet vyšel poprvé v roce 2009),²⁶ která chce českému čtenáři zprostředkovat podrobný poznámkový aparát známé francouzské *La Bible de Jérusalem* vzešlé z rukou badatelů Jeruzalémské biblické školy,²⁷ přičemž ve vlastním překladovém biblickém textu chce tihnout k větší doslovnosti a přiblížit se spíše biblí „studijního“ typu. Tvůrci

²³ V nám nejbližším kulturním okruhu lze jmenovat např. několik lutherských překladů lužickosrbšských, včetně nejstaršího, rukopisného Nového zákona Mikławše Jakubicy (1548), který vycházel z Lutherova textu, ale výraznou měrou také z překladu českého.

²⁴ Nový zákon *Slovo na cestu*, přeložený skupinou překladatelů z několika církví, vyšel poprvé roku 1989, v letech 1994–2003 byla publikována sešitová verze celé bible nazvaná *Průvodce životem* (Nový i Starý zákon s podrobnými komentáři převedenými z americké evangelikální *Life Application Bible*, přičemž sám biblický text Starého zákona byl převeden z anglické „parafrázované“ *Living Bible*). Jednosvazková celá bible *Slovo na cestu* vyšla poprvé roku 2011, komentovaná jednosvazková verze (s komentáři *Life Application*) roku 2012.

²⁵ Srov. Josef BARTOŇ, *Nový zákon mezi překlady a parafrázami*, *Theologická revue* 80, 2009, č. 1–2, s. 4–25 (článek se věnuje zejména novozákonní části tlumočení *Slovo na cestu*).

²⁶ *Jeruzalémská bible*. Překlad František X. HALAS – Dagmar HALASOVÁ a kol., Praha 2009.

²⁷ *La Sainte Bible traduite en français sous la direction de L'École biblique de Jérusalem* vycházela po částech v letech 1948–1954 (celkem 43 svazků), jednosvazková edice (s výrazně redukcí, ale stále bohatou komentářovou částí) byla publikována roku 1956. Další revize nazvaná *La Bible de Jérusalem* vyšla roku 1973, dosud poslední (mírně) přepracovaná verze je z roku 1998. Své vlastní „mutace“ *Jeruzalémské bible* vytvořila již celá řada jazyků, např. anglická verze vyšla už roku 1966.

české Jeruzalémské bible (dále též JB) postupovali *metodou nepřímého a srovnávacího překladu*,²⁸ tj. jako hlavní předlohu zvolili text francouzský²⁹ a průběžně přihlíželi k textu hebrejsko-aramejskému a řeckému. Přes proklamaci ohledu na originál lze však ve výsledném českém textu nalézt problematická místa, která jsou poznamenána francouzským zprostředkováním podobně, jako jsme to viděli u PNS (i když ne v tak vysoké míře). Zůstaneme-li opět pouze v oblasti nepatřičných **změn funkcí hodnot morfologických kategorií** daných právě ztrátou části informace v procesu zprostředkovaného překladu, můžeme uvést například vysoce exponované místo z Janova prologu. Řečtina zde užívá tří různých časů (aorist ἐγένετο, perfektum γέγονεν, imperfektum ἦν), francouzská BJ je reflektuje jako tvary dva (*fut* za aorist i perfektum, *était* za imperfektum) a česká JB je mechanicky (je možno asi říci „školsky“) převádí už jen jedinou formou *byl(o)*. Kdyby zde autoři českého tlumočení JB opravdu pracovali s řeckým textem, nemohli by se takového redukce spojené se zásadním významovým posunem dopustit:³⁰

J 1,3-4: JB *Vše bylo skrze ně a bez něho nebylo nic. Co bylo³¹ v něm, byl život...* (NA πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν... - BJ *Tout fut par lui, et sans lui rien ne fut. Ce qui fut en lui était la vie...* - VULG *omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil quod factum est in ipso vita erat...* - ŠKR *Vše povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic z toho, co povstalo. V něm byl život...* - ČEP *Všecko povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest. V něm byl život...*³²).

Dědictví sekundárního tlumočení v dalších moderních překladech

Jednotlivé stopy sekundárního tlumočení je ale možno místy nalézat také v dalších moderních biblických překladech, které uvádějí jako svou předlohu text řecký. Taková místa bývají dědictvím české překladové tradice - různým způsobem „prosákla“ ze starších tlumočení, která ještě vycházela z textu latinského. Následující dva příklady - opět zůstáváme u problémů typu **posun funkcí hodnot morfologických kategorií** - ukazují v jednom z často užívaných překladů, současném katolickém novozákonním liturgickém textu³³ (z ruky biblisty Václava Bognera a jeho skupiny; dále též BOG), neadekvátní překladový protějšek pro řeckou participiální konstrukci genitivu absolutního (J 20,26) a vzhledem k řeckému textu nepatřičný posun v kategorii vidu (Mk 1,10):

²⁸ František X. HALAS, *Smysl české verze Jeruzalémské bible*, in: Jeruzalémská bible, Praha 2009, s. 2222.
²⁹ Česká Jeruzalémská bible vychází z jednosvazkového francouzského vydání *La Bible de Jérusalem* z roku 1973.

³⁰ Pro porovnání uvádíme řecký text v edici Nestle-Aland, 26. vyd. (NA), latinský ve znění vulgátním (VULG), z českých překladů konzervativní text Škrabalův (ŠKR) a nejrozšířenější Český ekumenický překlad (ČEP).

³¹ JB zde připojuje textologickou poznámku pod čarou (s členěním textu bližším řešení ČEP a ŠKR): „Můžeme tato dvě slova spojovat také s tím, co předchází: ‚a bez něho nebylo nic (z toho, co bylo)‘.“
³² ČEP k v. 3-4 připojuje textologickou poznámku pod čarou (nabízející členění textu bližší řešení JB): „... bez něho nepovstalo nic. Co vzniklo, v tom byl život, a život byl světlo lidí.“

³³ Jako celek poprvé: *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stá-
 lým zřetelem k Nové Vulgátě*, Praha 1989.

J 20,26: BOG *Ježíš přišel zavřenými dveřmi* (NA ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων - VULG *venit Iesus ianuis clausis* - ŠKR *Ježíš přišel zavřenými dveřmi* - ČEP *Ač byly dveře zavřeny, Ježíš přišel*);
 Mk 1,10: BOG *spatřil, že se nebe otevřelo* (NA εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς - VULG *vidit apertos caelos* - ŠKR *viděl otevřená nebesa* - ČEP *uviděl nebesa rozevřená*).

V první ukázce (J 20,26) je u BOG zcela markantní vliv latinského textu, protože za českým zněním stojí nutně mechanické převedení latinského ablativu českým instrumentálem (ve smyslu místním), což by za předpokladu práce s řeckou předlohou naprosto nebylo myslitelné.³⁴ Na stopu latinské (vulgátní) předlohy pak narážíme i v druhém případě (Mk 1,10): český dokonavý vid zde má jasný původ v latinském participiu perfekta pasiva *apertos* (při promyšlení textu řeckého, který má participium prezenta media, by výsledkem musela být mnohem „dynamičtější“ formulace s videm nedokonavým: *spatřil, jak se nebesa trhají*). Lapsus v J 20,26 se přitom týká nejen překladu Bognerova, ale i vůbec většiny moderních tlumočení katolických (za všechny srov. znění ŠKR), nejspíš v souvislosti s návazností na starší katolickou tradici svatováclavsko-svatojanskou (*zavřenými dveřmi*). Proti tomu překlady vzešlé z protestantského prostředí (Žilka a ČEP) toto místo překládají v souladu s řeckým zněním (a již Kralická bible měla adekvátní řešení: *a dvěře byly zavřeny*). U BOG, který je vlastně (ač to není otevřeně přiznáváno) jen nehlubokou revizí staršího překladu Ondřeje M. Petru z konce šedesátých let, je tu snad možno připustit, že jeho tvůrci řecký text občas nechali úplně stranou, drželi se jen přiznané vedlejší předlohy latinské, Neovulgáty,³⁵ a chybu ve svém východiskovém textu (Ondřeje M. Petru) tudíž nezaregistrovali a neopravili. Lapsus v Mk 1,10 pak nalézáme v překladech s pozadím katolickým i nekatolickým. Fakt, že místo nekorigoval ani pečlivý evangelík Žilka (*roztržené nebe*), ani kolektiv tvůrců ČEP (*nebesa rozevřená*), dává tušit (možná i neuvědoměly) vliv staré Bible kralické (*nebesa otevřená*). Není bez zajímavosti, že problematická znění obou míst (J 20,26 i Mk 1,10) jsou pak zakotvena ještě mnohem hlouběji, až v samých počátcích české biblické překladové tradice.³⁶

* * *

Sondy, které jsme provedli jednak (podrobnou analýzou) v bibli svědků Jehovových, jednak (příkladmo) v některých dalších moderních novozákonních překladech užívaných v „tradičních“ církvích (Jeruzalémská bible, liturgický Bognerův překlad, Český

³⁴ Ve skutečnosti by i latinské znění v zásadě mělo vynutit překlad vyjadřující nikoli místo (odpověď na otázku kudy?), nýbrž příslovečnou okolnost (s přípustkovým zabarvením) Ježíšova příchodu (*přestože byly dveře zavřeny*). Ačkoli sám ablativ se někdy v místním významu vzácně vyskytnout může (srov. vulgátní znění Zj 22,14 *ut ... portis intrent in civitatem*), přítomnost participia dost jasně napovídá, že jde o vazbu ablativu absolutního. Podrobný rozbor problému J 20,26 v české biblické překladové tradici od počátku do současnosti viz Josef BARTOŇ, *Ježíš přišel zavřenými dveřmi? Sonda do českého liturgického překladu Nového zákona*, in: Martin Bedřich a kol. (edd.), *In Spiritu Veritatis. Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*, Praha 2008, s. 79-85.

³⁵ Podtitul BOG výslovně uvádí: „přeložený z řečtiny se stáým zřetelem k Nové Vulgátě.“ V obou příkladech (J 20,26 i Mk 1,10) se Nová Vulgáta shoduje s původní Vulgátou.

³⁶ Drážďanská bible: J 20,26 *dveřmi zavřenými*; Mk 1,10 *nebesa otevřená*.

ekumenický překlad), ukazují na celkem překvapivou, patrně málo známou a ve filologických i biblistických kruzích téměř nereflexovanou skutečnost. Navzdory tomu, že české čtenářské prostředí uplatňuje již mnoho desítek let obecně poměrně vysoké nároky na kvalitu překladové literatury a že sekundární tlumočení, byť by šlo o původní jazyky málo známé či rozšířené a texty kulturně nebo časově vzdálené, platí téměř automaticky za diskvalifikující moment,³⁷ v oblasti překládání biblických textů stále existuje zřetelná výjimka. Během posledních třiceti let se objevily dva zprostředkované překlady celé bible (PNS a JB) a také v dalších moderních prestižních biblických překladech proklamovaných jako tlumočení primární (z řecko-semitského originálu) je rozeseta řada subtilnějších i hrubších překladatelských pochybení, dokonce takových, jež patří mezi *kvalitativní chyby*,³⁸ majících původ právě v samém faktu sekundárního překládání (ať už je tato sekundárnost daná přímo přílišným spoléháním na Neovulgátu nebo nepřímo automatizovaným přebíráním starších řešení z textů, jež ještě vycházely z latinské předlohy). Je to vysvětlitelné tím, že při překladatelské práci tu působí navíc (otevřeně či skrytě) silná „externí“ autorita, a to dvojí: jednak autorita církve jako „posvátné organizace“ (a týká se to i autority konkrétního teologického proudu jako v případě dominikánské Jeruzalémské biblické školy, z níž vzešla La Bible de Jérusalem), jednak tlak biblické překladové tradice, který je v českém prostředí (při obrovském zaujetí překladem bible, které můžeme sledovat v českých kulturních dějinách od počátku až dodnes) mimořádný. Úkolem či výzvou pro budoucí překladatele (či tvůrce revizí překladů) tedy zůstává, aby dokázali – při veškerém respektu k církevnímu prostředí, v němž biblický text žije, i k překladové tradici, jež může být vždy obohacující a inspirující – nalézt od těchto vnějších autorit zdravý kritický odstup. Úkolem pro případné recenzenty českých biblických překladů pak bude odvážit se hlubších analýz, jichž dosud v české odborné literatuře nenacházíme nijak mnoho.

Tomáš Matějec

Žalмовé parafráze Jiřího Strejce

v Kocínově překladu útěšného traktátu z roku 1592*

The psalm paraphrases of Jiří Strejc in Jan Kocín's translation of the 1592 consolatory treatise

■ **Abstract:** The Latin consolatory work *Tractatus de providentia Dei* by French Huguenot theologian Jean de l'Espine (1506–1594), printed for the first time in 1591, differs from similar period production in that it quotes the Old Testament Book of Psalms not in one of the prose translations that were widespread at that time, but in the form of Latin versified paraphrases by the Scottish poet George Buchanan (Georgius Buchananus, 1506–1582), composed on the model of ancient Roman poetry and acclaimed at the time as an exceptionally successful example of biblically oriented Latin poetry.

The Czech translation of de l'Espine's treatise, apparently provided by Jan Kocín of Kocíně (1543–1610) and printed for the first time in 1592 by Daniel Adam of Veleslavín under the title *O řízení a opatrování Božském* (On Divine Management and Care), replaces these quotations with excerpts from Czech versified paraphrases, which on the model of the "Geneva Psalter" were provided by one of the translators of the Kralice Bible, Jiří Strejc (1536–1599) and which were first published as a hymnbook in 1587 at the Brethren's printing works in Kralice.

This study refers to other solutions that could have been chosen by the translator with regard to the versified quotations and it points out what the selected solution confirms about the translator's relationship to the translated text and to Strejc's versified paraphrases. The translator has not approached his work in a purely utilitarian manner, but has made an effort even in the Czech text to maintain the alternation of the prose exposition and the versified bible quotations. Strejc's paraphrase was evidently considered the most successful of the three complete psalter paraphrases at the time. The fact that the melodies (notation) are left out of the quoted excerpts means that Strejc's text is presented as spoken, recited but not sung poetry.

■ **Keywords:** versified psalm paraphrases; biblical poetry; 16th century Czech-language poetry

■ **Mgr. Tomáš Matějec, Ph.D.**, je absolventem bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, studuje teologii na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, externě spolupracuje s Ústavem české literatury a literární vědy a s Ústavem českého jazyka a teorie komunikace FF UK (tomas.matejec@seznam.cz).

Roku 1592 vyšel z tiskárny Daniela Adama z Veleslavína spis nazvaný *O řízení a opatrování Božském*, čítající zhruba sedm set stran osmerkového formátu.¹ Druhé vydání, lišící se od prvního pouze titulním listem, pořídili Veleslavínovi dědicové roku 1603.² Po obsa-

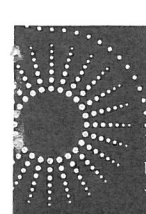
³⁷ Srov. např. velmi tvrdou kritiku, již bylo nedávno podrobena sekundární tlumočení významné staroseverské památky provedené z anglického zprostředkujícího textu (*Sága o Hervör a králi Heidrekovi Moudrém*). Přeložil, úvodní studii napsal, předmluvou a komentáři opatřil Miroslav ČERNÝ, Opava 2009; Jiří STARÝ, *Levý na skřipci*, A2 6, 2010, č. 2 (přístupné na internetové adrese: <http://www.advojka.cz/archiv/2010/2/levy-na-skřipci> [náhled 19. 9. 2013]).

³⁸ Zlata KUFNEROVÁ – Jaromír POVEJŠIL – Vlasta STRAKOVÁ, *O záludnostech interference*, in: Zlata Kufnerová a kol., *Překládání a čeština*, Praha 1994, s. 47–48.

* Tato práce vznikla za finanční podpory GA UK, č. grantového projektu 1158213, *Veršovaný žaltář Jiřího Strejce – kritické vydání*, jehož nositelem je Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

¹ Jean de LESPINE, *Providentia Dei, O řízení a opatrování Božském spis pobožný, k utvrzení a spokojení zarmoucených svědomí v těchto časích odporných věrným křesťanům velmi užitečný*, Praha 1592. Srov. Zdeněk Václav TOBOLKA – František HORÁK – Bedřiška WIŽDÁLKOVÁ a kol., *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* (dále jen *Knihopis*), Praha 1925–1967, č. 3524. Srov. též Mirjam BOHATCOVÁ, *Obecně dobré podle Melantricha a Veleslavína*, Praha 2005, s. 140 (W 86/1592).

² Jean de LESPINE, *Providentia Dei, O řízení a opatrování Božském spis pobožný, k utvrzení a spokojení zarmoucených svědomí v těchto časích odporných věrným křesťanům velmi užitečný*, Praha 1603. Srov. M. BOHATCOVÁ, *Obecně dobré*, s. 159 (W 186/1603).

Druhé číslo pátého ročníku časopisu *Historie – Otázky – Problémy* se zabývá mnohovrstevnatou problematikou české bible od středověku až po současnost. Těžiště čísla, věnovaného kulturnímu, ideovému a politickému fenoménu české bible v proměnách staletí, spočívá v období raného novověku. Příspěvky do něj zařazené jsou totiž inspirovány letošním čtyřsetletým výročím vydání Bible kralické jakožto tzv. jednodílky roku 1613, jež bylo zároveň jejím posledním vydáním na našem území. Cílem monotematického čísla je však uchopit téma české bible v daleko obecnějším časovém záběru a v podstatně širších souvislostech. Z interdisciplinární perspektivy analyzují autoři studii českou bibli v kontextu dobové intelektuální a duchovní kultury, zabývají se jazykem českého biblického překladu a jeho proměnami, ilustracemi v rukopisných i v tištěných biblích a pod zorným úhlem kodikologie, paleografie i paleotypografie interpretují biblické rukopisy a tisky. Česká bible je současně nahlížena v rámci politických, sociálních a ideových změn a zvrátů, ale také jako legitimizační a ideologický nástroj. Pozornosti se dočkala i její recepcce v zahraničí a v neposlední řadě i „druhý život“ jak české bible, tak vybraných biblických motivů v literatuře, výtvarném umění a filmu. Nalezneme zde například studii o tom, jak důkladně znali gymnazisté v 16.–18. století bibli, rozbor užívání biblických citací v Komenského českých spisech nebo apokryfních proměn biblických předloh v současné české próze či v neposlední řadě stat o obrazu Bible kralické a pronásledování tajných nekatolíků ve filmu *Temno* z roku 1950 i v dalších českých historických filmech. Do časopisu jsou zařazeny i recenze a zprávy věnované knihám a konferencím, které se týkají spřízněných témat, a konečně seznam a anotace diplomových prací obhájených v rámci Semináře raně novověkých dějin Ústavu českých dějin v letech 2009–2013.

Historie – Otázky – Problémy

ČESKÁ BIBLE.
KULTURNÍ, IDEOVÝ A POLITICKÝ
FENOMÉN V PROMĚNÁCH STALETÍ

Toto číslo časopisu *Historie - Otázky - Problémy* vzniklo díky podpoře Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12 *Historie v interdisciplinární perspektivě*, podprogram *Společnost, kultura a komunikace v českých dějinách*.

Na obálce je využito vyobrazení sv. Jeronýma podle dřevorezu Albrechta Dürera, převzaté z tisku Sophronius Eusebius HIERONYMUS, *Epistolae*, Basel, Nikolaus Kessler, 1497, fol. a1^b, uloženého v Knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. DO V 21. Publikováno s laskavým svolením této knihovny.

Redakční rada

Hugh LeCain Agnew (Georg Washington University Washington), Zdeněk Beneš (UK Praha), Lenka Bobková (UK Praha, předsedkyně), Dana Cerman-Štefanová (Universität Wien), Martin Čapský (Slezská univerzita v Opavě), Jana Čechurová (UK Praha), Marie-Elizabeth Ducreux (École des hautes études en sciences sociales Paris - Centre de Recherche Historique CNRS), Jiří Fajt (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas Leipzig), Lucyna Harc (Uniwersytet wrocławski), Pavel Kolář (European University Institute Firenze), Marie Šedivá Koldinská (UK Praha), Michal Kopeček (UK Praha), Robert Luft (Collegium Carolinum München), Petr Maťa (Universität Wien), Jan Randák (UK Praha), Luboš Velek (UK Praha, zástupce předsedkyně), Josef Zemlička (UK Praha)

Vědeckí redaktori čísla

Alena A. Fidlerová, Marie Šedivá Koldinská, Jiří Mikulec

Výkonný redaktor

Jan Zdichynec

Odpovědná redaktorka čísla

Josefína Matyášová

Překlad abstraktů

Melvyn Clarke

Adresa redakce

Ústav českých dějin FF UK, nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
(hop@ff.cuni.cz), www.hop.ucd.ff.cuni.cz

Objednávky vyřizuje

Vydavatelství FF UK v Praze, nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1 (books@ff.cuni.cz)

Grafická úprava a sazba: Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Tisk: Tiskárna Protisk, s. r. o., České Budějovice

© Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013
ISSN 1804-1132

Obsah

I. Studie

Jarosław Malicki

K polské recepci české bible 16. století / 11

Andor Mészáros

České bible a české biblické texty ve sbírkách maďarské Národní knihovny / 23

Tomáš Gaudek

Několik poznámek k výzdobě nejstarších biblických překladů do češtiny / 27

Hana Pátková

Paleografické poznámky k českým biblickým rukopisům 15. století / 39

Jan Royt

Grafický list s luteránským námětem Alegorie zákona a milosti
ve vydáních Melantrichovy bible / 45

Kateřina Bobková-Valentová - Martin Holý

Jak důkladně znali gymnazisté Bibli? K užívání biblických textů
ve školní výuce v českých zemích v 16. až 18. století / 63

Jiří Hrbek

Starozákonní motivy v habsburské reprezentaci doby barokní / 73

Jiří M. Havlík

Polemika v komentářích aneb Kdo měl číst Bibli svatováclavskou / 83

Ondřej Koupil

Nový zákon tzv. Svatováclavské bible (1677) / 95

Zdeněk R. Nešpor

Bible českých evangelíků v „dlouhém“ 19. století / 107

Markéta Pytlíková

Zdroj výkladových vysvětlivek v nejstarší české bibli / 119

Kateřina Voleková

K dalším latinsko-českým mamotrektům / 131

Jakub Maruš

Proměny větné negace v českých biblických překladech / 141